

2. Гидрович С. Р. Игровое моделирование экономических процессов (деловые игры) / С. Р. Гидрович, И. М. Сыроежкин. – М. : Экономика, 1976. – 182 с.

3. Дубинский Л. И. Опыт оценки деловых и личностных качеств руководителей среднего звена по нормативному критерию / Л. И. Дубинский, А. Л. Луцкий, В. В. Щербина // Социологические исследования. – 2004. – № 1. – С. 60-64.

4. Красовский Ю. Д. Мир деловой игры / Ю. Д. Красовский // Опыт обучения хозяйственных руководителей. – М. : Экономика, 2009. – С. 87.

5. Кузьминов Я. И. Отчуждение труда / Я. И. Кузьминов, Э. С. Набиуллина, В. В. Радаев, Т. П. Субботина // История и современность. – М. : Экономика, 2009. – 286 с.

УДК 364.614.8

Р.І. Євдокименко, ст. викладач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «СПРАВЕДЛИВІСТЬ» В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналізуються сучасні підходи щодо розуміння категорії «справедливість». Визначено соціально стабілізуючий потенціал ідеї справедливості в процесі розвитку суспільства.

Ключові слова: *справедливість, соціальна справедливість, економічна справедливість, рівність, цінності, ринкова економіка.*

Анализируются современные подходы относительно понимания категории «справедливость». Определен социально стабилизирующий потенциал идеи социальной справедливости в процессе развития общества.

Ключевые слова: *справедливость, социальная справедливость, экономическая справедливость, равенство, ценности, рыночная экономика.*

The article analyzes the contemporary approaches concerning understanding the category “justice”. Socially – stabilized potential of the idea “justice” in the process of development of society is defined.

Key words: *justice, social justice, economic justice, equality, values, market economy.*

Постановка проблеми. Сфера застосування поняття «справедливість» безмежна, вона охоплює політичні та економічні системи, закони, соціальні інститути, міждержавні відносини, оцінки, судження, установки, рішення, вчинки, життєві позиції людей і навіть розподіл везіння та невдач.

Ідея справедливості, інтегруючи в собі моральний, політичний, соціальний, економічний та правовий аспекти суспільної свідомості, виражає в новітній соціальній історії та філософії не стільки прагнення до досягнення соціальної рівності (побудови ідеального суспільства), й тим самим, радикальної зміни соціальних відносин, скільки відбиває необхідність ліквідації нерівності, а отже, може бути соціально стабілізуючим фактором.

Метою публікації є спроба проаналізувати сучасні підходи в суспільно-політичній думці щодо трактування категорії «справедливість» і виявлення соціально стабілізуючого потенціалу ідеї соціальної справедливості в процесі розвитку сучасного суспільства.

Актуальність аналізу ідеї справедливості пов'язана з необхідністю розбудови правової держави та громадянського суспільства в Україні, що вимагає здійснення конкретних заходів для встановлення демократичного, стабільного і безпечного ладу. Саме в цьому контексті слід розглядати спроби примирення ліберальних цінностей індивідуалізму і принципу рівності, "автономності" особистості та питання про

перерозподіл прибутків, ліквідацію бідності і вивільнення творчого потенціалу найбільш активної частини населення, що відповідає змісту соціальної справедливості.

Більшість дослідників проблеми справедливості – це представники західної науки: П. Сорокін, Дж. Ролз, Д. Белл, Ф. Хаєк, П. Фейєрабенд, Дж. Сорос, Р. Нозік, Ч. Тейлор, А. Сем, А. Макінтаєр та ін., а також російські вчені: Л.Н. Коган, А.Ф. Колодій, Г.Ю. Канарш, А.В. Прокоф'єв, Б.Г. Капустін тощо.

Дослідженню проблеми справедливості приділяють значну увагу й українські науковці: Н.І. Мозоль, Л.В. Кравченко, О.А. Гарков, Н.В. Іванчук, О.І. Поленіков та інші. В 1999 р. у Харкові була організована конференція “Ідея справедливості на схилі ХХ століття”. Та, на жаль, треба визнати, що розрізненість поглядів, неузгодженість позицій учених не є вирішенням цієї проблеми. Співавторство ніколи не створювало підґрунтя для формування цілісної чіткої концепції.

Питання соціальної, моральної та економічної справедливості особливо загострюються в перехідні періоди розвитку суспільства, коли руйнуються одні традиції і тенденції та виникають інші, а тому категорія «справедливість» весь час наповнюється новим змістом і потребує переосмислення.

Слід зауважити, що саме ідея соціальної справедливості орієнтована, в першу чергу, на подолання суперечностей між практичною роллю суб'єктів на різних рівнях їх діяльності та їх соціальним становищем. Вона покликана консолідувати значну частину населення країни з метою вирішення кардинальних проблем у всіх сферах соціального розвитку і створення сприятливих умов для покращення життєдіяльності суспільства. Політичним діячам необхідно зрозуміти і завжди пам'ятати, що віра значної частини населення в справедливість є головним каталізатором подолання соціальних проблем і конфліктних ситуацій. З історії людства відомо, що із втратою цієї віри може наступити розповсюдження морального нігілізму, а це дуже небезпечно для держави.

Поняття соціальної справедливості оцінює суспільне буття з погляду його збереження або зміни залежно від конкретно-історичних умов свого часу і співвідношення інтересів різних соціальних груп. Саме під цим розуміється, що категорія соціальної справедливості ... фіксує в узагальненому вигляді принцип відносин особи і суспільства, класів, соціальних груп, ґрунтовно характеризує людську діяльність. Вона потребує відповідності між практичною діяльністю окремих індивідів та соціальних груп і їх становищем у суспільстві, між правами та обов'язками, працею і винагородою, заслугами людей і їх суспільним визнанням. Будь-яка невідповідність у цих співвідношеннях розглядається в суспільстві як несправедливість. Соціальна справедливість – це не лише правильний розподіл між людьми продуктів виробництва і різноманітних благ, а й можливість у рівній мірі користуватися соціальними та політичними правами. В категорії соціальної справедливості розкривається уявлення індивіда чи соціальної групи, класу про суспільні порядки, які відповідають їх інтересам чи протилежні їм.

Треба зазначити, що провідною тенденцією еволюції ідеї справедливості в умовах сучасного світу, його глобалізації є перехід до консенсуально-дискурсивної (постконвенціональної) її інтерпретації, що передбачає можливість обговорення умов справедливого розподілу соціальних благ на основі рівноправних відносин.

Розвиток цивілізації, нові виклики людству потребують постійного оновлення концепції справедливості як у глобальних вимірах, так і стосовно реалії національ-

ного буття, оскільки, як стверджує сучасний американський мислитель-філософ Джон Ролз, «справедливість є головною доброчесністю суспільних інститутів подібно до того, як істина є головною доброчесністю наукових систем» [12, с. 19].

У своїй концепції соціальної справедливості він намагається узгодити інтереси індивіда і суспільства, недоторканність свобод особистості і саморегулювання суспільства, його продуктивність, координованість, стійкість. Про гуманістичний характер концепції справедливості Дж. Ролза свідчать його слова на захист інтересів людини як особистості: «Кожен індивід володіє недоторканістю, якою не може знехтувати навіть найблагополучніше суспільство. З огляду на це справедливість відкидає саму думку про те, що несвобода одних може бути виправданням найбільшого благоденствуювання більшості людей. З цього випливає, що вона не припускає також і думки про те, що принесення в жертву частини людей може компенсуватися більшим благоденствуюванням інших. Отже, у справедливому суспільстві рівна свобода громадян розцінюється як щось завчасно заплановане» [12, с. 63]. За словами Ролза, «сучасні суспільства рідко бувають добре організованими, оскільки відмінність справедливого і несправедливого в них усе ще дискутується» [12]. Зважаючи на недоліки принципу рівних можливостей і враховуючи позитивний аспект принципу рівних результатів, він узяв за основу своєї концепції соціальної справедливості два різні принципи:

1. Кожна людина повинна володіти рівним правом стосовно найзагальнішої системи рівних базових свобод, порівняної з подібними системами свобод усіх інших людей. Цей принцип передбачає рівність у володінні всіма базовими правами.

2. Соціальні й економічні нерівності повинні бути так зорганізовані, щоб вони давали найбільшу вигоду найменш забезпеченим громадянам, а також були застосовними до занять і соціальних статусів, доступними всім в умовах чесної рівності можливостей. За цим принципом допускається соціальна й економічна нерівність, наприклад, у достатку і владі [12, с. 67].

Оцінити реалістичність, спрогнозувати здійсненність цієї концепції непросто. Безперечним є те, що її гуманістичний потенціал спростовує догми комуністичної ідеології про реакційність буржуазної етики і соціології.

Ринкова економіка зміцнює критерії соціальної справедливості. На перше місце тут виходить проблема створення рівних можливостей для кожної людини, реалізації її творчого і професійного потенціалу, забезпечення рівності всіх перед законом та рівності у пошуку свого місця в умовах ринку.

Людина вільно вибирає певну професію, потрібну для її здобуття освіти, а також і сферу діяльності. Ринкове господарство засноване на свободі вибору громадян. У кінцевому випадку саме ринок відкриває для людей рівні можливості для самореалізації своїх здібностей.

Сучасна світова ринкова економіка за суттю своїх відносин утворює своєрідний моральний вимір людського існування, що пов'язує собою дві такі найважливіші складові, як добро та користь. Онтологічний аспект співвідношення цих категорій сприяє вирішенню дилеми між поняттям загальної моральності у сфері ринкових відносин та особистими економіко-господарськими інтересами людини. Відбувається процес визнання іманентного характеру належності моральних принципів як для кожної людини, так і для ділового спілкування в умовах ринкової системи. Тим самим така позиція вимагає від суб'єкта економіко-господарських відносин хоча б умовного дотримання моральних норм заради ненанесення шкоди у збалансований

процес функціонування ринкового механізму, а також суспільним відносинам у багатьох інших сферах прояву, в яких він також бере участь як громадянин. Але коли справа стосується конкретних умов існування та функціонування власного бізнесу, то вчинками людини починає керувати прагнення отримання егоїстичної вигоди і значення духовно-моральних цінностей знижується, а то й зовсім відкидається.

На початку глибинних економічних трансформаційних змін в Україні політичною елітою був проголошений курс на всебічний розвиток соціально-економічної демократії, який, задекларувавши найгуманніші соціальні цілі господарського процесу сучасної цивілізації, пропагував інноваційний розвиток продуктивних сил, економіко-господарське розкріпачення особи, плюралізм у системі відносин власності тощо. Прагнення миттєво створити сучасну цивілізаційну модель економічної культури, перескочивши з системи загального тоталітаризму, яка охоплювала всі сфери суспільства, до демократії європейського зразка є тепер цілковитою ілюзією.

У механізмі ринкових перетворень в Україні не завжди враховувалося те положення, що економічні реформи є тільки інструментарієм для реалізації гуманітарних завдань соціального поступу, критерієм якого в державі є розвиток комфортних економіко-господарських засад стабільного матеріального існування людини, її соціальна захищеність та відчуття соціальної справедливості в суспільстві. «Чуття справедливості потрібно окремій державі у трьох її завданнях: при заснуванні демократії, в її інституційному та законодавчому розвитку і для дій у межах функціонування інститутів і законів» [6, с. 315]. Такий підхід повністю відповідає потребам сучасного суперечливого українського суспільства. На жаль, нині реальна ситуація майнової диференціації, злиденність досить великої частини населення країни, відсутність стабільності в економіко-господарській сфері заперечує проголошені соціально-економічні ідеали та визначає не тільки антидемократичний вектор українських економічних реформ, а й викликає масове соціальне обурення більшості верств населення відчуттям такої несправедливості по відношенню до себе з боку держави і суспільства.

Справедливість завжди вважалася одним із принципів, що регулювала відносини між людьми з приводу розподілу, перерозподілу, обміну, дарування, та була опорною інституцією у системі соціальних цінностей, тобто соціальна справедливість стає визначальним принципом і нормою суспільного життя «як міри соціального добра для кожного, пропорційного співвідношення заслуг людини перед суспільством та винагороди за них, як ступеня соціальної рівності всіх членів єдиного громадського суспільства» [1, с. 254]. Відповідно, соціальні цінності розуміються у самому найширшому сенсі і тому з самого початку включали в себе принципи економічних відносин – це свобода господарського вибору, високі доходи та матеріальний добробут, ознаки престижу та відповідний соціальний статус, сприятливі можливості розвитку та реалізації підприємницьких здібностей тощо.

В умовах сучасного розгортання глобалізованого світу зростає значення і визнання міждисциплінарних досліджень проблеми впливу ціннісно-світоглядних пріоритетів як індивідуального, так і суспільного характеру на процес соціально-економічного поступу цивілізації. Нині важливою орієнтацією аналітичних досліджень моральності економіко-господарської системи є їх звільнення від механічної моделі використання її норм у системі економічного сцієнтизму та створення нових структурних ознак, які відповідають вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Своєрідний варіант сучасного уявлення про економічну справедливість на принципі поєднання моральних засад християнської економіки з реаліями господарського життя пропонує відомий український економіст С.В. Мочерний: «Якщо економіка базується лише на врахуванні егоїстичних інтересів людини (*Homo economicus*), що нібито, згідно з економічним вченням А. Сміта, дає можливість врахувати суспільні інтереси, то в ній, за словами російського філософа М. Бердяєва, панує ідеологія буржуазного господарства. Якщо на перше місце у господарському житті висуваються інтереси служіння іншим людям, суспільству загалом, то це відповідає соціалістичній ідеології, яка ближча до християнства. Якщо економіка кожної країни будуватиметься на дотриманні принципів християнської економіки, то вона наблизитиметься до божественної. Можливо, саме тому М. Гоголь порівнював господарювання з розмовою з Богом, а Г. Сковорода говорив про божественну економіку. Зміцнення засад християнської економіки допоможе людству відвернути такі явища, названі Іоанном Богословом ознаками кінця світу» [9, с. 364-365]. Нині ми спостерігаємо ситуацію повернення так званого виключно «об'єктивного» економічного знання до системи цінностей сакрального рівня християнського віровчення через екзистенціальний характер існування самої людини.

Слов'янський контекст надає поняттю рівності не юридичний, а економічний сенс, що полягає у вирівнюванні спочатку майнових можливостей, а потім і людей як таких. Общинний ідеал майнової рівності не зміг реалізуватися як рівність у багатстві. Економічна злиденність формувала уявлення про рівність у бідності не як однакове володіння майном, а, навпаки, як однакове неволодіння. Ідеал рівності без перешкод переходить у вимоги зрівнялівки, що розповсюджується не тільки на економічну сферу, а й на самих людей, пропонується вирівнювання їх ділової активності, нівелювання та розчинення особистості в колективі: «Досвід показує, що установка на «рівне відношення всіх трудівників до основних засобів виробництва» соціальної справедливості не забезпечує. Більше того, вона веде до «зрівнялівки», яка нівелює індивідуальні прагнення, творчі здібності, активне ставлення людини до дійсності, а згодом – призводить до соціальної напруги і конфронтації» [1, с. 254]. Однак такий результат було не так легко передбачити в період Жовтневої соціалістичної революції 1917 року.

Аналізуючи погляди П. Сорокіна, що формувалися в зазначений історичний період, можна констатувати, що при всьому співчутті до ідеалів соціалістичної рівності, він критикує погляди Ф. Енгельса за їх обмеження соціальним характером, що, у свою чергу, призведе до інших видів фактичної рівності. П. Сорокін писав про те, що у суспільстві майбутнього повнота прав і соціальних благ буде належить усім у вигляді певної частки економічних, духовних та інших благ [13, с. 39]. Він вважав, що рівність, яка розуміється як пропорційність послуг, привілеїв і благ, стара як світ і що соціалізм вносить у це поняття новий сенс: «Соціалізм, основним елементом котрого є принцип рівності, не повинен і не може обмежуватися вимогою однієї економічної рівності (рівне розподілення економічних, майнових благ) тому, що тоді воно означало б вчення половинчате, яке б не вимагало рівного розподілення найцінніших видів соціальних благ. Хіба благо знання чи благо добра коштує менше, ніж економічне благо і майнова забезпеченість» [13, с. 41-42]. Як бачимо, таке суспільство уявлялося ідеальним і включало в себе елементи соціальної утопії.

У контексті зазначеної проблеми хотілося б наголосити на тому, що теоретико-практичне становлення до проблеми власності у сучасному ліберально-демократич-

ному світі має своєрідну подвійність: з одного боку, приватна власність є сутнісною характеристикою західного суспільства, що закріплено в його правових нормах, і пов'язана з історією розвитку та модифікаціями власності; з іншого – система власницьких відносин у вигляді категорій привласнення, володіння, користування, розпорядження та відчуження зазнають постійних трансформацій, внаслідок чого збільшується обсяг нових об'єктів, що залучаються до економіко-господарських відносин між людьми й, відповідно, утворюють проблемні поля власності, тобто, перш ніж отримати адекватний правовий статус, чиниться свавілля та беззаконня.

Отже, для того, щоб визначити економічну справедливість сучасних власницьких відносин, у тому числі і в межах України, необхідно з'ясувати культурно-історичну сутність феномену власності, простежити динаміку її формування. Однак у зв'язку з думкою багатьох сучасних дослідників про зміну статусу власності в постіндустріальному суспільстві, де виникає проблема перегляду самого поняття власності, як вважає Е. Тоффлер, йдеться про те, що власність на засоби виробництва, з якою асоціюється класичний капіталізм, втрачає будь-яке значення. Тому ми вважаємо, що соціально-філософський аналіз власності може прояснити саму тенденцію економічної справедливості перетворень виробничих відносин, а через неї здійснити аналіз не тільки економічного, але й загальнокультурного змісту, який, у свою чергу, впливає на характер власності.

Простежуючи еволюцію відносин приватної власності, відомий український учений-економіст Н.Х. Бунге зазначав, що «до появи власності рівність злиднів, невігластва та тваринного животіння являла собою реальну долю людей. Власність надала можливість реальній енергії вийти з такого положення та піднятися до створення духовного; вона привела до зіткнення діяльності окремих осіб, зробилась органом їх відносин, і там, де немає цієї умови, там існує або одноманітний механічний лад аскетизму, або поневолення грубою матеріальною силою» [2, с. 56]. Тобто, регулятором структури відносин власності у суспільстві він вважав ринкову конкуренцію. Рівний розподіл, продовжує цю ідею М. Туган-Барановський, вбиває будь-який потяг до творчої праці і «підрізає прогрес цивілізації» [14, с. 146]. Як бачимо, на думку більшості українських учених, саме недооцінювання К. Марксом життєздатності відносин приватної власності та спроби тільки за допомогою однієї економічної реорганізації засобів виробництва вирішити протиріччя капіталізму призвело до його ігнорування.

Аналіз новітніх тенденцій в економіці капіталізму, таких як поява монопольних об'єднань, підвищення економічної ролі держави, наявність у господарстві елементів свідомого регулювання виробництва та інші фактори підводили економістів до висновків про початок трансформації суспільства у напрямку його соціалізації. С. Булгаков економічну еволюцію суспільства бачив у «поступовому відмиранні найбільш важких і грубих форм експлуатації людини людиною в промисловості шляхом концентрації та посилення суспільного контролю над виробництвом, у землеробстві – знищуючи велике підприємство і ставлячи на його місце селянське господарство». Вчений вважав, що «обидві ці течії з'єднуються в могутньому демократичному потоці, що несе нові економічні форми, які більш повно відповідають вимогам справедливості» [2].

Сутність питання взаємодії поняття свободи і ринкових умов існування суспільства дає сучасне розуміння економічної справедливості, де пропонуються два тео-

ретико-методологічних підходи в обґрунтуванні системи їх взаємодії. Перший має радикальний характер і, розглядаючи свободу як абсолютну і продуктивну цінність, відкидає кейнсіанську та некейнсіанську спробу як державного втручання, так і інших форм впливу на сферу економічних відносин, покладаючись на стихію економічного процесу, що підтримується ринком та конкуренцією. Такий підхід забезпечує не тільки принцип реалізації свободи у сфері економічних відносин, а й тим, що він у практичному плані забезпечує непрогнозований результат.

Ринок, на думку Ф. Хаєка, має переваги порівняно з іншими альтернативними соціальними механізмами. Можливості ринку можна доводити науковими засобами, але всі підтвердження отримуються тільки в результаті практичних впроваджень. Ф. Хаєк вказує: «... конкуренція представляє цінність тому і тільки тому, що її результати непередбачувані і взагалі відрізняються від тих, до яких кожний свідомо прагне та міг би прагнути» [15, с. 6-7]. Тоді виникає інша загроза для суспільства, яка пов'язана з тим, що конкуренція може створювати ситуацію ворожнечі та агресії у стосунках між людьми. Ф. Хаєк заперечує такий варіант розвитку подій і стверджує, що конкуренція і ринок у кінцевому результаті приводять до економічного процвітання, благами якого можуть користуватися всі громадяни суспільства, включаючи тих, хто постраждав у процесі конкурентної боротьби.

Оригінальність підходів Дж. Ролза полягає в тому, що він включає у визначення принципу справедливості як поняття рівності, так і поняття нерівності, тобто справедливість набуває дуалістичного характеру за своєю суттю і стає єдиною мірою відносин «рівності-нерівності» між людьми. Люди, безумовно, повинні бути рівними в правах, але така рівність має бути закріплена законом. Вони мають бути рівними під час розподілу соціальних цінностей. Але справедливим буде і нерівність, коли такий нерівний розподіл дає перевагу кожному [12, с. 67].

Однак такі положення не сприймаються беззаперечно і, наприклад, альтернативний проект теорії справедливості пропонується в концепції Р. Нозіка. Закріплюючи за державою роль «нічного сторожа», функцією якого є контроль над законодавчою системою і прагнення забезпечення повної безпеки громадян, визнається право на благополуччя існування лише власників, а ті, у кого «нічого» в умовах ринку немає, автоматично виключаються з категорії успішних громадян, тобто встановлюються жорсткі межі для соціально-економічної мобільності людей цієї спільноти. Таке економічне співвідношення рівності і справедливості повинно мати конструктивний характер нерівності в господарській мотивації та економіко-правових можливостях, офіційно закріплених у суспільстві й відповідному розподілі матеріальних і духовних благ.

Таким чином, рівність не завжди і не для всіх виступає пріоритетом, а тому рівність у соціально-економічній сфері, якщо вона досягається ціною обмеження економічної активності і примусом до низького рівня життя більшості громадян, не може бути благом. Навпаки, нерівність у багатстві може бути основою компенсації переваг для кожної людини, наприклад, високому прогресивному податку на багатство. У такому випадку ніхто не буде заперечувати таку справедливість.

Як соціальна чеснота, «економічна справедливість» відрізняється від багатьох інших принципів ступенем відносності до її змісту, тобто конкретно соціальна багатстваріантність її прояву набагато вища, ніж критерії, які вона фіксує. Одним із перших на такий момент звернув увагу Д. Юм. На його думку, справедливість є «штучною» чеснотою, порівнявши її з милосердям – як «природною». Якщо справедливість регу-

лює більш-менш суб'єктивні стосунки між людьми у суспільстві стосовно об'єктивних матеріальних благ, то вона вимагає певної домовленості між членами спільнот відносно тих принципів, за якими вони живуть, і тому принципи економічної справедливості, наприклад, у сучасних Скандинавських країнах не можна порівнювати з проблемами економічної справедливості у пострадянських країнах.

Отже, розуміння складових принципу економічної справедливості може змінюватися як стихійно, так і свідомо, але конкретне розуміння таких підходів залежить від правил і звичаїв, що на основі відповідних світоглядно-господарських засад були сформовані тим чи іншим народом на певній історичній території. І якщо вони носять неправильний стосовно загальних моральних принципів характер, але мають глибинне ментальне підґрунтя, то сенс справедливості змінюється відповідно до таких правил і навіть заради високих стандартів справедливості. Такі зміни можуть сприйматися як несправедливість.

Таким чином, через всю історію соціальної філософії проходить думка про те, що «економічна справедливість» є таким принципом, який сприяє загальносуспільному благу. Справедливість у системі соціально-економічних цінностей регулює відносини обміну, розподілу та перерозподілу, дарування тощо між членами соціуму, які мають відповідний статус, наділені певними правами, обов'язками та рівними можливостями для реалізації своїх здібностей. Вона є мірою соціального добра і комфорту для кожної людини цього суспільства, що враховує пропорційне співвідношення заслуг людини перед суспільством та винагороди за них. Цей принцип не може базуватися виключно на емоціях і афектах, його підґрунтям має бути свідомі ціннісні переконання, а головне – соціально-економічні та політичні умови.

Соціальної справедливості поза часом і простором не буває. Навіть загальнолюдське розуміння, здавалося б, вічне і неперехідне, завжди трансформується існуючим суспільним ладом, станом культури. Міра справедливості кожного історичного періоду визначається рівнем розвитку культури, продуктивних сил, соціальним і політичним ладом, ступенем пізнання законів природи і суспільства. Ідея соціальної справедливості має величезні спонукальні потенції, забезпечує соціальний мир, зводить до єдиного потоку творення різні інтереси, сприяє об'єднанню всіх верств суспільства навколо державної ідеї. Соціальна справедливість не може з'явитися сама собою, виникнути спонтанно у процесі гри стихійних соціальних сил. Для її формування та забезпечення необхідно привести в дію ідеологічні, правові, політичні, економічні, психологічні, моральні, духовні фактори. Соціальна справедливість – це не тільки мрії, не гарні побажання, а забезпечення того соціального статусу прав і обов'язків усіх соціальних верств, які реально можливі, визріли духовно й економічно.

Зрозуміло, що на сторожі соціальної справедливості повинні стояти держава, політичні партії, громадські організації, інші суспільні структури. Провідну роль у забезпеченні соціальної справедливості відіграє соціально-політичне управління, котре охоплює всі рівні і верстви суспільства. Під соціально-політичним управлінням насамперед розуміють управління людьми в усіх сферах суспільної діяльності, спрямоване на піднесення їх активності і зацікавленості у задоволенні назрілих інтересів і потреб. При цьому мають бути визначені пріоритетні цінності та інтереси всіх класів та верств суспільства, знайдені ті інтегруючі ідеї, які здатні об'єднати зусилля громадян у розбудові соціальної, правової, демократичної держави і громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. *Андрущенко В. П.* Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу / В. П. Андрущенко. – К. : ТОВ «Атлант ЮемСі», 2005. – 498 с.
2. *Булгаков С. Н.* Капитализм и земледелие / С. Н. Булгаков. – СПб.: Типогр. и литогр. В. А. Тихонова, 1900. – Т. 2. – 458 с.
3. *Бунге Н. Х.* Очерки политико-экономической литературы / Н. Х. Бунге. – СПб., 1895. – 332 с.
4. *Гесць В. М.* Соціогуманістичні складові переходу до ринкової економіки / В. М. Гесць // Економіка України. – 2000. – № 2. – С. 4-11.
5. *Гернего О. О.* Ідея соціальної справедливості як важливий фактор регіонального та загальнодержавного розвитку / О. О. Гернего // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2001. – № 2 (частина 1).
6. *Гьофе О.* Демократія в епоху глобалізації: пер. з нім. / О. Гьофе. – К. : ППС-2002, 2007. – 436 с.
7. *Колодко Г. В.* Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн / Г. В. Колодко. – К. : Основні цінності, 2002. – 248 с.
8. *Мирошниченко Г. А.* Модифікація ідей соціальної справедливості в історії суспільно-політичної думки / Г. А. Мирошниченко // Актуальные проблемы развития общественной мысли и практики управления : сб. научных трудов. Вып. 1. – Запорожье, 1995.
9. *Мочерний С. В.* Методологія економічного дослідження / С. В. Мочерний. – Львів, 2001. – 397 с.
10. *Пазенок В. С.* Суспільство на порозі ХХІ століття: філософське осмислення / В. С. Пазенок. – К., 1999. – 302 с.
11. *Постмодерн: переоцінка цінностей* : зб. наук. праць / відп. ред. В. С. Лук'янець, В. С. Ратніков. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2001. – 314 с.
12. *Ролз Дж.* Теорія справедливості / Дж. Ролз ; пер. і науч. ред. В. В. Целиев. – Новосибирск : Изд-во Новосибирского ун-та, 1995. – 536 с.
13. *Сорокин П. А.* Проблема соціального рівності / П. А. Сорокин. – Петроград, 1917. – 120 с.
14. *Туган-Барановський М. С.* Современный социализм в своем историческом развитии / М. С. Туган-Барановский. – СПб., 1906. – 161 с.
15. *Хайек Ф.* Конкуренція як процедура відкриття / Ф. Хайек // Мировая экономика и международные отношения. – 1990. – № 12. – С. 316.
16. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории / К. Ясперс; П. П. Гайдученко (сост.); М. И. Левина (пер. с нем.). – 2-е изд. – М. : Республика, 1994. – 527 с.

УДК 316.6

Ю.В. Орешета, асистент

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПРОФЕСІЙНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ЯК ОДНА З УМОВ САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті аналізуються основні механізми становлення людини як професіонала, а саме: самоідентифікація, професійна самоідентифікація. Професійна самоідентифікація розглядається як один з механізмів і водночас як детермінанта становлення професійної самосвідомості особистості, як результат фахової підготовки та професійного становлення.

Ключові слова: самоідентичність, професійна самоідентифікація, самовизначення особистості.

В статті аналізуються основні механізми становлення людини як професіонала, а саме: самоідентифікація, професійна самоідентифікація. Професійна самоідентифікація розглядається як один з механізмів і водночас як детермінанта становлення професійного самосвідомості особистості, як результат професійної підготовки та становлення.

Ключевые слова: самоидентичность, профессиональная самоидентификация, самоопределение личности.